

участка ЕИ/13–22 имеют «природный», а не антропогенный характер происхождения, связанный с такими явлениями, как дожди, снега, ветры, рост растений и деятельность землеройных животных. Подобные скопления, например, фиксируются в северной части раскопа.

Ключевые слова: Северо-Западное Причерноморье, поздний палеолит, стоянка, культурный слой, стратиграфия, литология, кремень, классификация.

УДК 392.51(=163.2)

Г. І. Златова

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ТРАДИЦІЙНОЇ ВЕСІЛЬНОЇ ОБРЯДОВОСТІ БОЛГАР В ДОСЛІДЖЕННЯХ БОЛГАРСЬКИХ НАУКОВЦІВ

Стаття присвячена проблемам дослідження традиційної весільної обрядовості болгар в роботах болгарських істориків, етнологів, фольклористів. Дослідження зарубіжних учених охоплюють період з кінця ХІХ до кінця ХХ ст. і присвячені проблемам збереження весільної атрибутики і основних обрядових дій, ступеню збереження пісенної спадщини болгар в різних регіонах Болгарії.

Ключові слова: *весільна обрядовість, атрибутика, болгари, обрядові дії.*

Дослідженням весільної обрядовості болгар на теренах сучасної Болгарії займалося багато дослідників. Результатами таких пошуків став досить значний матеріал, який ми, розгорнуто або побіжно, в цій статті зробимо спробу проаналізувати. На нашу думку, варто звернути особливу увагу на дослідження болгарських вчених, оскільки їх праці є дуже важливими для дослідження історії та культури болгар-переселенців і, хоч і не в усіх випадках, але часто ми можемо знайти відповіді на наші питання саме серед праць дослідників Болгарії. Ми вважаємо, що при розгляді зарубіжної історіографії не варто ділити її на етапи, доцільніше буде розглянути її за хронологією. Дослідження болгарських науковців є важливими і дозволяють про-

вести порівняльні паралелі в обрядовості болгар з обрядовістю болгар-переселенців, а також зазначити різницю у виконанні певних обрядів.

Василій Чолаков у праці «Български народен сборник» [11] подає цікаві і рідкісні відомості з матеріальної і духовної культури болгар. Монографія містить значний матеріал, присвячений святам, традиціям, обрядам, віруванням болгар, а також записи болгарських народних казок, прислів'їв, пісень. Досить детально описані весільні звичаї декількох населених пунктів Болгарії, а саме в місті Татар-Пазарджик і прилеглих селищах, в місті Свищов, а також звичаї і обряди Лясковського весілля. Суттєву відмінність в описі весільних звичаїв перерахованих населених пунктів представляють опис обрядів, поділених на обряди «годежні», тобто обряди заручин, і обряди весільні, а в останні, на думку автора, вже входять обряди неділі, понеділка, вівторка, середи, четверга і п'ятниці (в залежності від населеного пункту), тобто весільні обряди поділені за днями тижня, а не за циклами весільної обрядовості.

Болгарський філософ і соціолог Іван Хаджийський в 1936 році розпочинає мандрівку усією Болгарією з метою збирання матеріалу з болгарської народопсихології. Результатом стає написання двох томів книги «Бит и душевност на нашия народ» [10]. Праця містить дуже багато цікавого матеріалу, написаного досить просто і легко, але без вживання наукової термінології. Він, один з небагатьох науковців, хто дозволив собі цитувати і коментувати багато народних пісень з непристойним змістом. Проте варто зазначити й те, що Хаджийський ще в свій час відзначав, що сучасний шлюб — це могила кохання через те, що вже сумісне шлюбне життя не може бути добрим. Також він відмічає, що шлюби в попередніх століттях були міцними через те, що дівчину для хлопця обирали його батьки, оцінюючи, чи гарна буде дівчина як дружина. Акцент робиться на тому, що в давні часи в суспільстві існувало негласне обов'язкове правило — «обич до'оди и после венчило», тобто любов приходить і після вінчання. Життя було просте, на думку автора, і головними критеріями для майбутньої гарної дружини і матері були такі чіткі ознаки — добра, здорова, велика (малася на увазі статура дівчини), сильна, працьовита, за можливістю гарна. В ті часи багатство дівчини не мало значення, адже, за

визначеним правом болгар, вона нічого не наслідувала. Автор відзначає, що гарна зовнішність не була обов'язковою, але вважалася при виборі нареченої. Пише він також, що це сьогодні (тобто в його часи) кохання є романтичним і сумісне життя до шлюбу зовсім не означає, що шлюб буде щасливим, і таким чином Іван Хаджийський розкриває причини нещасних шлюбів у роки свого дослідження.

Святкування весілля, як і більшості традиційних звичаїв, відбувалося в кілька етапів. Так, Светла Гюрова у своєму дослідженні «Българска народна поезия и проза», як і Василь Чолаков, відмічає, що ще з архаїчних часів болгарське весілля святкувалося в два етапи — «годеж» (заручини) і «същинска сватба» (саме весілля) [1]. Також вона зазначає, що весілля починається з приготування обрядового хлібу. Цей процес у більшості болгар отримав назву «засевки». Проте інші дослідники поділяють весілля на більшу кількість етапів, а саме — передвесільний, весільний і післявесільний, в які в свою чергу входять «підетапи», що в купі і відображають цілісність кожного окремого етапу з цих трьох великих.

Ці етапи, звісно ж, в кожному населеному пункті мали свої особливості і свої варіанти виконання, проте які б локальні відмінності не існували в складному обряді весілля, його сенс завжди був спрямований до реалізації однієї ідеї — щоб шлюб відбувся, щоб молода родина застерегла себе від усіх бід, щоб здоров'я і плодючість завжди були у їхньому домі. А багата і різноманітна весільна атрибутика в дійсності виражає складне переплетення соціальних, містично-релігійних, естетичних і інших явищ.

Свою монографію авторка присвятила дослідженню народної поезії і прози. Окрім пісень, присвячених різним подіям в житті, дослідниця наприкінці монографії дає коментарі до кожного окремого циклу обрядів. Светла Гюрова поетапно описує весільну обрядовість болгар Болгарії, але відмічає, що вона не є правилом на всій території Болгарії. Існують локальні відмінності в обрядах, які дослідниця побіжно оглянула. Автор монографії зазначає, що подекуди молоді та їхні родини не вшукують вінчання обов'язковим елементом у процесі укладення шлюбу. Це, на її думку, лише підкреслює ступінь цінності власних традиційних звичаїв, що не пропускають глибоко хрис-

тиянства до власних язичницьких витоків. В коментарі до весільної обрядовості Светла Гюрова відокремлює певні атрибути, які властиві тільки весільній обрядовості, пояснює їх існування і значення. Щодо обрядів вона виділяє змовини — «малак годерж» — з діалогом іншомовного змісту, обряд приготування весільного знамена, опис якого ми не зустрічали у працях інших дослідників, обряд заплітання коси молодій і гоління нареченого, покривання голови, «свеждане», роль кума на весіллі та ін. Авторка також зазначає, що усі обряди, що проводяться з молодою в будинку нареченого, спрямовані виключно на те, щоб прилучити її до нової родини, а звичаї, що пов'язані з тим, щоб сторона молодого пододала якісь перешкоди на шляху до нареченої, лише підкреслювали надмогутність чоловічого роду над жіночим.

Дослідник болгарського фольклору Миколай Кауфман зібрав величезний матеріал, який стосується фольклорного спадку болгарського етносу, і помістив його у праці «Народни песни на българи от Украинската и Молдавската СССР в два тома» [6]. Болгарський музикознавець і фольклорист створив першу у своєму роді збірку музично-пісенного мистецтва болгар-переселенців. Всі пісні поділені за призначенням — ті, що співалися на посиденьках, на Різдво, на весіллях, на свято Лазара, та ін., окрім того наведені ноти майже для кожної пісні і дані про їхніх виконавців, час та місце запису. Величезні двотомні збірники дають змогу дізнатися про історію болгар-переселенців, про наявність схожих діалектів в різних регіонах. Також матеріали дають змогу більш-менш реконструювати традиційне весілля болгар, особливо його фольклорний компонент. Слід зазначити, що значимість зібраних текстів пісень полягає в тому, що вони дають можливість виділити серед них відомі композиції не лише у Буджаку, але і в інших регіонах України, а також в деяких населених пунктах Молдови. За матеріалами, наданими в монографії М. Кауфмана, можна стверджувати, що для кожного окремого ритуалу існувала своя музична композиція, що передавала сенс самого ритуалу. Вивчення пісень болгарського населення території України і пісень, що були зібрані в Болгарії, надає змогу констатувати, що за допомогою довготривалого перебування болгар серед етносів, що є близькими їм за мовою, звичаями, поетичною творчістю,

створилися сприятливі умови, за допомогою яких багато жанрів, форм і видів народної творчості не лише збереглися на нових територіях, а й виявилися у деяких випадках більш стійкими і життєздатними, ніж на теренах Болгарії.

М. Кауфман надає не лише тексти пісень з різних населених пунктів, а й глибокий ідейно-тематичний аналіз болгарської пісенної творчості, проводить значні порівняння, коментує музичні особливості і характер виконавства. Особливу наукову цінність збірка фольклориста має через те, що він мав можливість почути кожную ноту і кожне слово в живому виконанні, таким чином підкреслюючи активне функціонування фольклору на час проведення досліджень. Уважно познайомившись із роботою, можна стверджувати, що пісні, збережені болгарським населенням на території України, у деяких випадках показують більш стару форму болгарської фольклорної культури, краще збереглися діалектичні особливості мови, зміст обрядових пісенних циклів є більш багатшим.

Традиційну форму молодіжних збірань «седянки», тобто посиденьки, дуже чітко з усіма їх різновидами описав Ангел Гоев в одноіменній монографії — «Седянката» [4]. Автор спирається на дослідження Дмитра Марінова і Любена Каравелова. Так, Гоев А. зауважує, що Марінов Дмитро у своїй третій книзі «Жива старина» констатує: «...Колись, близько 100 і більше років тому, «седянки» були дійсно сільськими вечірками, на яких збиралися не тільки молодь, але й люди старшого віку» [8]. Щодо Любена Каравелова, то автор зазначає, що у своїх фольклорних вченнях він пише про те, що «седянки» — це старий народний звичай, який вже загубив своє першочергове призначення і не виконується у великих селах і містах. Нині він побутує лише в маленьких селищах. З приводу посиденьок Ангел Гоев згадує народну мудрість про те, що — любов починається біля криниці, вінчається на посиденьках, а після посиденьок починаються весілля.

«Седянки» були найпоширенішою формою розваг серед болгарської молоді. Вони представляють цікаве, багате і складне явище в болгарській народній культурі. Посиденькове спілкування між молоддю в передвесільному періоді дає змогу краще пізнати одне одного і зробити правильний вибір шлюбного партнера. Щодо вибору Гоев також наголошує на тому, що бол-

гарське суспільство є патріархальним, де жінка знаходиться в суворому підкоренні чоловікові. Навіть якщо дівчині подобався певний парубок, вона не мала права вибору і не могла ніяк про це сповістити, тому саме на «седянках» вона могла спробувати використати різні форми спілкування, аби її коханий прийшов саме до неї. За словами етнографа, посиденьки збирали лише в зазначені дні тижня — понеділок, середу та суботу. На свята вони не проводились. Час проведення «седянок» теж був визначеним — коли завершувались роботи на полі і в городі, починався час посиденьок.

Цікаві відомості автор надає про проведення найпершої посиденьки — подібного матеріалу не надають інші дослідники. Найперша «седянка» мала суто обрядовий характер, оскільки від її вдалого проведення залежали усі інші посиденьки. На такій посиденьці ніхто не працював, серед присутніх були лише дівчата, без літніх жінок і хлопців. На ній дівчата проводили певні ритуали з привертання коханих, тому місце та час проведення такої «седянки» зберігався у суворій таємниці, дівчата вірили, що якщо про їхні спроби привороту дізнається юнак, то нічого не вийде.

Ангел Гоев надає важливі матеріали не лише з опису посиденьок, а й фото і пісні, що виконувалися під час їх проведення. Він зазначає категорії дівчат і хлопців, що могли бути присутніми на посиденьках, час проведення, місце таких зборів, інших присутніх людей. Надає декілька варіантів закладання першої «седянки». Також дослідження автора містить опис «на момінска кітка» — дівочої квітки, яку та в знак згоди на залицяння дарувала коханому на посиденьках. Цікавим моментом є також описання вибору місця на пасовищах для посиденьок і способи його збереження, а також моменти, що пов'язані не лише з привертанням хлопців, але й способи їх утримання на цих посиденьках під час усього сезону проведення їх.

Не можна також лишити поза увагою працю Яневої Станки «Български обредни хлябове», в якій вона вперше спробувала дослідити роль обрядового хліба не лише на весіллі, а й в основних традиційних обрядах болгар [12]. Станка Янева навела фото і малюнки основних форм обрядового хліба, визначила роль та його функції — практичну і естетичну. Однак, практичну функцію хліба дослідниця не характеризує, вона зосе-

реджує свою увагу на комунікативній функції. Така функція має визначені просторово-часові параметри. В просторі — це певні місця, що відображають межі будинку, села, межі, що відокремлюють два світи, межі між своїм і чужим. Часові параметри також пов'язані з межами в життєвому або аграрному циклі. Найбільш вираженою комунікативною функцією хліба є його роздавання або обмін.

Авторка відмічає, що через хліб виражається повага до кума та весілля, до старого свата, до батьків нареченої і «девера». Через хліб починається залучення молодої невістки в родині хлопця. Хліб також може бути своєрідним іспитом в переході дівчини у нову соціальну групу — коровай на Різдво, який готує дівчина для свого коханого. Спілкування через хліб має подекуди й характер договору між індивідами, що дуже сильно виражено у весільних звичаях.

Як відмічає етнолог, функціонування хліба, або дії з ним починаються ще з моменту його приготування. Хліб готується у суворо відведений час дня або день тижня. Перш за все хліб є символом благополуччя, в обрядах він виступає як символ сонця, божества, жертвовної тварини, шлюбного благополуччя, цнотливості. Це найчастіше пояснюється його округлою формою; така форма є найтиповішою і має найбільше розповсюдження і регіональне, і обрядове. Спираючись на Сумцова М. Ф. [9], Станка Янева пише, що кругла форма обрядового хліба пов'язана, перш за все, з культом сонця. Цей культ зумовлений аграрною направленістю у господарстві болгар. Як доказ зв'язку між хлібом і сонцем наводяться приклади прикрашання обрядового хліба — наречений, як місяць, а наречена, як сонце — це також трактується як першообраз весілля, тобто шлюб між небесними тілами у піснях, словесні формули і т. ін.

Двотомна праця літературного історика, критика і філософа Петра Дінекова «Български фолклор» мала на меті, перш за все, показати багатство і красу болгарської народної творчості і розбудити любов до поетичних творів народу. Автор дослідження не намагається розглянути весілля ані з історико-етиографічної точки зору, ані як обряд, а як джерело з історії болгарського народу. Перш за все історик звертає свою увагу на весільні пісні як на частину одного художнього цілого, яке

представляє пісні і весільні дії. Звісно, зрозуміло, що це зовсім не означає відрив пісні від весільного обряду. Пісні, за словами критика, відіграють дуже важливу роль — вони представляють словесне затвердження весільної дії, своєрідний словесний протокол дії, що проходить під час весілля.

Петро Дінеков підкреслює важливу роль пісень і наголошує на тому, що вони передають настрої в домі і нареченого, і нареченої (пісні, що співають під час «засєвок»), що пісні пов'язані дуже тісно з пережитками минулого (пісні, що говорять про викуп нареченої у випадку, коли її викрали), а також і те, що деякі пісні мають характер пояснювального тексту обряду і діалогів його учасників [5]. Дослідник також зауважує, що якщо аналізувати весільні обряди і пісні як одне ціле, ми зможемо побачити в них одну народну драму — з діючими особами, з основним конфліктом, з діалогом, який виражається найчастіше піснями, але має і свої суто розмовні частини, з пояснювальними фразами, що мають також пісенний характер.

На відміну від Светли Гюрової, автор двотомника виділяє не два, а три етапи у весільній обрядовості — передвесільний, власне весілля і післявесільний. Різноманітні обряди, такі як «засєвкі», підготовка весільного знамена і деревця, заплітання коси молодій та її одягання, підготовка весільного вінка нареченої, прощальні вечори нареченого і нареченої і інші обряди виражають переживання, думки, надії і настрої двох основних груп діючих осіб — наречена зі своєю родиною і наречений зі своєю.

Цікавою для дослідження болгарської культури стала монографічна праця Люби Макавєєвої «Българското семейство. (Етносоциални аспекти)» [7]. Монографія містить розділ, який присвячений формуванню родини. В цьому розділі авторка досліджує і аналізує зміни у сфері дошлюбного циклу і пише, що деякі елементи з передвесільного циклу обрядів так чи інакше відтворюються і сьогодні.

Макавєєва Л. ставить перед собою наукову проблему — аналіз з етнографічної складової відносин, що ведуть до утворення родини. Вирішення цього питання авторка бачить у з'ясуванні діалектичного зв'язку та взаємодії між наслідуваними традиційними і новими елементами специфічної підсистеми, що представляють передвесільні звичаї. У своїй роботі авторка по-

відбується на таких видних болгарських науковців, як Хаджийський І., Марінов Д., Арнаутов М., Оджаков П. і багато інших.

За її словами, дошлюбні контакти між молодими людьми у великих містах, навіть після визволення Болгарії, продовжують здійснюватися за старою традицією у суворо відведених для цього місцях — на посиденьках, біля криниці, «тлакї», «хоро», ябори і ринки, «годежи» і весілля. Поведінка молодих людей є також суворо регламентованою зі сторони звичаєвого права, що визначає юнака як активну сторону і надає саме йому право вибору. Саме регламентація таких норм підтверджена Макавєєвою дослідженнями інших авторів. Так, Оджаков П. у своїй роботі «Лясковска сватба» пише, що дівчина, якій подобається певний юнак, може під час «хоро» взятися біля нього танцювати, або дати йому змогу стати біля неї. Більш демократичні випадки описує Марінов Д. у монографії «Жива старина» під час «хоро» — «лібовнікі», тобто закохані, танцюють один навпроти одного, а біля криниці кожна дівчина могла відокремитися зі своїм коханим. А Іван Хаджийський пише про те, що в болгарській спільноті діяли досить суворі обмеження у сфері дошлюбних відносин, це було зумовлено, на думку етнологів, довгими роками рабства і підкорення, що виробили суворе обмеження, які роблять майже неможливими контакти між молодими людьми.

Що стосується трансформаційних процесів в болгарській традиційній обрядовості, то авторка висловлює думку, що від початку ХХ століття на відносини, що ведуть до утворення родини, починає впливати західноєвропейська урбанізаційна культура — це і породжує негативний настрій, що розповсюджується на все, що є «патріархальним» і «віджившим», а той же самий час поклоніння перед чужими культурними цінностями веде до змін в моральній психології деякої частини населення. Як підтвердження власної думки, Люба Макавєєва наводить працю Голубєва К. «Орнаменти (Філософски и литературни есета)», в якій автор стверджує, що культура Заходу робить більші спустошення в душі болгарина, ніж у інших західних народів.

Авторка також докладно описує шлюбний вік в різних регіонах Болгарії і відмічає, що він коливається в залежності від регіону, від історичного періоду, від соціально-економічних

умов, від віросповідання. Докладно розглядає термін «корітанство» і розшифровує його значення, а також властивості дівчачого і чоловічого «корітанства». Наводяться головні цінності, за якими робиться шлюбний вибір і для дівчини, і для хлопця. Також містяться відомості про різні форми шлюбів, що побутовали на теренах сучасної Болгарії.

Взагалі, Люба Макаєєва не виходить за рамки аналізу передвесільного циклу обрядів. Дослідниця акцентує свою увагу на дошлюбному спілкуванні молоді на різних історичних етапах, його трансформацію і її причини, також детально розглядає усі складові дошлюбного циклу — атрибути, шлюбний вік, «корітанство», головні цінності при виборі шлюбного партнера, акцентується увага на змінах впродовж століття, в тому числі в дошлюбному сумісному житті молодих, приданому. Авторкою розглянуті усі моменти, що є ключовими для створення сім'ї, їх зміни, варіативність в різних регіонах, а також причини трансформації.

Про традиційний повсякденний і весільний одяг болгар, а також про повсякденні, святкові і весільні зачіски та головні убори пише Велева Марія у збірнику матеріалів з етнографії Болгарії «Софійски край. Етнографски и езикови проучвания» [2]. Дослідниця відзначає варіативність одягу і атрибутів у різних регіонах Болгарії, також приділяє значну увагу зачіскам заміжніх жінок і дівчат, а також головним уборам. Перелічує усі складові зачісок, орнаментів на одязі, атрибутів, що входять до складу костюмів. Окрім жіночого одягу, авторка в рівній мірі розглядає і чоловічий костюм, його склад і композицію за різних умов, в тому числі і весільний костюм нареченого. Акцентується увага на атрибутах, що відокремлюють заміжніх жінок від незаміжніх дівчат, а також парубків від одружених чоловіків.

Цікавим є дослідження Стояна Генчева, присвячене родинній обрядовості, яке теж розміщено в етнографічному збірнику «Софійски край. Етнографски и езикови проучвания» [3]. Окрім традиційного поділу сімейної обрядовості на три головні етапи — звичаї, пов'язані з вагітністю, народженням і догляданням дитини, весільні звичаї та поховально-поминальні, автор весільну обрядовість традиційно поділяє на три періоди — передвесільний, власне весілля, післявесільний цикл

обрядів. Автор зазначає, що метою весільної обрядовості є, перш за все, регламентація конкретного шлюбу в суспільстві з усіма наслідками. Звісно ж, весільним звичаям притаманні деякі аграрні елементи, і вони мають лише здравоносний аспект, який уособлює народження, здоров'я і благополуччя. Як і більшість дослідників, Стоян Генчев приділяє увагу шлюбному віку, сезону весіль, обрядовому реквізиту, трьом основним циклам традиційного обрядового комплексу в досліджуваному регіоні (автором досліджувався так званий регіон «Софійско», тобто райони, що зосереджені навколо міста Софія). Як і його колеги, автор пише, що під час першого візиту сватів до будинку майбутньої нареченої розворушується в печі жар, або просто попіл. Це було вірним знаком мети візиту сватів. Стоян Генчев також наводить іншомовний діалог між сватами. За словами етнологів, не можна відновити точну формулу цього діалогу, проте завжди він промовлявся за певною схемою — свати мають сокола і шукають йому соколицю, а господарі мають таку соколицю. Очікується згода господарів, але вона також мала традиційну форму — дівчина ще мала (або придане ще не готове).

Особливу увагу в дослідженні автора привертає розділ, що відноситься до звичаїв весільних, які побутували за незвичних обставин на весіллі. Такі весілля автор називає особливими, під час них діяли обряди і звичаї з більш архаїчним характером; до таких видів шлюбу автор відносить наступні види.

Повторний шлюб — у такий вид шлюбу вступали овдовілі і дуже рідко — розведені люди. Обряди і звичаї, що надають можливість вступу до такого шлюбу, виконуються і попередньо починаються під час поховання померлого чоловіка або дружини. Саме весілля не має інших особливостей окрім того, що воно досить скромне, без виявленої святковості.

Шлюб «корітанки» — тобто шлюб дівчини, що має старшу незаміжню сестру. Такий вид шлюбу має деякі відмінності в передвесільному циклі звичаїв. Така дівчина, за традиційними нормами, ще не має права вступу до шлюбу, так як має ще старшу сестру, яка не взяла шлюб, а за традицією діти мають одружуватися по черзі. Для того щоб такий шлюб відбувся, батьки нареченого, окрім отримання згоди батька дівчини на шлюб, мають заплатити йому «преженушку». Сума такої «пре-

женушки» також встановлена традицією і становить, частіше за все, половину вартості приданого дівчини.

Шлюб за умов «влачене і бегане», тобто шлюб з викраденням нареченої. Основною причиною такого шлюбу в період, що розглядається, були економічні мотиви. Автор відрізняє «класичне» викрадення — тобто викрадення без згоди дівчини і її батьків, і викрадення за домовленістю між дівчиною та хлопцем. В останньому випадку дівчина чинить лише символічний спротив. За такого виду шлюбу скорочуються весільні цикли — не виконуються обряди передвесільного циклу, тобто відпадає цілий обрядовий комплекс. Таким чином скорочуються матеріальні витрати на весілля.

В обрядовому комплексі найбільш суттєвими відмінностями відрізняється весілля, де наречена виявилася нечесною. Якщо такий аспект має місце на весіллі, тільки-но про це дізнаються, весілля припиняють. Надалі хід весілля визначає сторона нареченого — якщо він приймає таку дружину, то вона має пройти ряд очищувальних обрядів, а якщо її не приймають, то повертають до батьківського будинку, і це є найстрашнішим для дівчини. За таких обставин Стоян Генчев виділяє три типи заходів за обставин, коли наречена виявилася нечесною — очищувальні обряди, обряди, що переносять усю шкоду поверх іншого об'єкта (існувало поняття, коли наречена виявлялася нечесною, то вона могла зашкодити і господарству родини, яка її прийняла, і членам цієї родини), та обряди карального характеру.

Такого роду матеріал зустрічається нами дуже рідко і не в такому великому обсязі, тому, на нашу думку, дослідження Стояна Генчева має велике значення саме в нашому дослідженні, оскільки воно або підтверджує, або спростовує наші домисли і намагання пояснити суть, структуру і зміст деяких обрядів і звичаїв. Тим паче матеріал відокремлений в окремий розділ і структурований таким чином, що можна стверджувати, що автор цілеспрямовано вивчав весільну обрядовість не лише під загальним кутом, а й окремі моменти, що досить часто не знаходять свого описання і вивчення у інших дослідників не лише Болгарії, а й України.

На основі вищевикладеного матеріалу можна констатувати, що традиційне весілля болгар Болгарії є дуже схожим на весілля болгар України. Відмінності стосуються лише наявності

ті деяких термінів, весільних чинів і обрядів. Але в цілому структура та зміст традиційної весільної обрядовості і болгар Болгарії, і болгар України є майже однаковими. Більш того, в деяких районах Буджака весільна обрядовість збереглася за більш архаїчним типом, ніж весільна обрядовість в Болгарії. На основі досліджень болгарських вчених можна стверджувати, що в Болгарії, вже починаючи з середини ХХ століття, весільна обрядовість зазнає досить значних змін, що приводить до спрощення і скорочення весільного ритуалу в цілому. На нашу думку, очевидним є те, що саме переселенці Буджаку є більш стійкими в своїх традиціях. Проте подекуди ми знаходимо відомості про обряди, що не мають опису в Буджаку, наприклад, обряд приготування весільного знамена. До того ж за допомогою пісень, що були зібрані Миколою Кауфманом, можна прослідити, в якому регіоні пісні лишилися більш стійкими в пам'яті респондентів, на основі чого ми робимо висновки щодо збереження традиційної обрядовості — вона напряму залежить від ступеня збереження пісенної сторони обрядів.

Незважаючи на те, що болгари Буджаку все ж таки лишаться більш стійкими в своїх традиціях, матеріали болгарських етнологів дають нам величезні можливості щодо пояснення існування певних обрядів взагалі, а також надають інформацію щодо пояснення їхньої стійкості, або навпаки швидкого стирання з ужитку народу.

Джерела та література

1. Българска народна поезия и проза. Т. 2: Обредни песни // под ред. на Светла Гурова. — 1981. — С. 438.
2. Велева Мария. Софийска носия. / Софийски край. Етнографски и езикови проучвания. — София, 1993. — С. 88–140.
3. Генчев Стоян. Семейни обичаи и обреди / Софийски край. Етнографски и езикови проучвания. — София, 1993. — С. 196–234.
4. Гоєв Ангел. Седянката. — София, 1986.
5. Динев Петър. Български фолклор. Ч. 1. — София, 1990. — С. 344.
6. Кауфман Николай. Народни песни на българи от Украинската и Молдавската СССР в два тома. Т. 1. — София: Издателството на Българската академия на науките, 1982. — 720 с.; Кауфман Николай. Народни песни на българи от Украинската и Молдавската СССР в два тома. Т. 2. — София: Издателството на Българската академия на науките, 1982. — 944 с.

7. Макавеева Л. Българското семейство (Етносоциални аспекти). — София, 1991. — 228 с.
8. Маринов Димитър. Жива старина. Избрани произведения. — Т. 2. — София, 1984.
9. Сумцов Н. Ф. Хлеб в обрядях и песнях. — Харьков, 1885. — 72 с.
10. Хаджийски Иван. Бит и душевност на нашия народ. — София, 1966. — 461 с.
11. Чолаков В. Българский народенъ сборникъ. — Болградъ, 1872. — Перевид. у 2004 р. — 368 с.
12. Янева Станка. Български обредни хлябове. — София, 1989. — 142 с.

G. I. Zlatova

**SOME ASPECTS OF TRADITIONAL WEDDING CEREMONIES
BULGARIANS IN THE PROCEEDINGS BULGARIAN RESEARCHERS**

The article deals with the problems of the research of traditional wedding rites of the Bulgarians in the works of Bulgarian historians, ethnologists, folklorists. Researches of scientists cover the period from the late nineteenth to the late of twentieth centuries and are devoted to the problems of keeping of wedding attributes, and the main ritual actions, the degree of preservation song heritage of the Bulgarians in different regions of Bulgaria.

Key words: wedding rituals, paraphernalia, Bulgarians, ritual actions.

A. И. Златова

**НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ТРАДИЦИОННОЙ СВАДЕБНОЙ ОБ-
РЯДНОСТИ БОЛГАР В ТРУДАХ БОЛГАРСКИХ ИССЛЕДОВАТЕ-
ЛЕЙ**

Статья посвящена проблемам исследования традиционной свадебной обрядности болгар в работах болгарских историков, этнологов, фольклористов. Исследования зарубежных ученых охватывают период с конца XIX–XX вв. и посвящены проблемам сохранения свадебной атрибутики и основных обрядовых действий, степени сохранности песенного наследия болгар в разных регионах Болгарии.

Ключевые слова: свадебная обрядность, атрибутика, болгары, обрядовые действия.